

Zasedání Odborné skupiny pro podporu osob s omezenou schopností právně jednat

Datum: 12.07.2023

Poradu řídila: Camille Latimier (SPMP ČR)

Přítomní: Mgr. Blanka Espinoza (ÚV ČR), Mgr. Romana Jakešová (KVOP), JUDr. Pavel Kotrady (Okresní soud ve Vsetíně), JUDr. Pavel Ptáčník (ÚV ČR), Mgr. Aneta Redlichová (MSp – online), Mgr. Jan Strnad (Rytmus – od klienta k občanovi, z.ú.), JUDr. Renáta Šínová, Ph.D. (UPOL), Mgr. Bc. Zbyněk Vočka (Olomoucký kraj)

Přítomní hosté: Mgr. Zuzana Durajová (KVOP), Mgr. Jana Koláčková Zapletalová (Justiční akademie), Mgr. Viktor Kunderák (ÚV ČR), Mgr. Alena Nosková (KVOP), Mgr. Petr Polák (KVOP), JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D. (Nejvyšší soud), JUDr. Vít Alexander Schorm (KVOP), Mgr. Kateřina Smolíková, Ph.D. (SPMP ČR), Mgr. Romana Švecová (KVOP)

Přítomných bylo 6 z 10 členů.

Program jednání:

- 1) Úvodní informace.
- 2) Diskuze k tématům:
  - opatrovnictví bez omezení svéprávnosti;
  - ustanovení opatrovníka dle § 469 OZ;
  - opatrovnická rada a její fungování;
  - zkušenosti s využitím postupu dle § 101 OZ u lidí s psychiatrickou diagnózou či mentálním postižením v judikatuře NS;
  - využívání alternativ k omezení svéprávnosti.
- 3) Informace o změně právní úpravy v oblasti podpory v rozhodování ve Španělsku.
- 4) Aktuální témata v oblasti podpory osob s omezenou schopností právně jednat.
- 5) Stanovení dalších kroků, úkolů a termínu dalšího zasedání.

1. bod - Úvodní informace

Jednání zahájila předsedkyně Odborné skupiny Camille Latimier, která členky, členy a hosty přivítala a krátce přítomné seznámila s programem jednání. S ohledem na nezbytnost vedení odborné diskuze k dílčím tématům byl na zasedání přizván Lubomír Ptáček, soudce Nejvyššího soudu (dále jen „NS“).

Vít Alexander Schorm přivítal účastníky na půdě Kanceláře veřejného ochránce práv, shrnul činnost Veřejného ochránce práv jako monitorovacího orgánu Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením a vyzdvihl důležitost tématu ochrany práv osob s omezenou schopností právně jednat. Upozornil na stále přetrvávající problémy, které souvisí zejména s nedořešenou gescí veřejného a soukromého opatrovnictví a gescí pro podpůrná opatření, ale také

se setrvačností rozhodovací praxe soudů. Informoval také o plánované schůzce s Ministerstvem spravedlnosti a sebeobhájci, která se má uskutečnit na začátku září.

Dále se představil Viktor Kunderák, nový ředitel Odboru lidských práv a ochrany menšin úřadu vlády ČR. Krátce shrnul své dosavadní profesní působení a zdůraznil důležitost témat, která jsou na programu zasedání, jakož i dalších úkolů týkajících se plnění opatření Národního plánu podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025.

Pavel Ptáčnick na závěr tohoto bodu představil činnost Vládního výboru pro osoby se zdravotním postižením (dále jen „VVOZP“) a jeho odborných skupin, zejména Odborné skupiny pro podporu osob s omezenou schopností právně jednat, která byla ustavena před dvěma lety a která je složena ze zástupců zainteresovaných resortů a odborníků na danou problematiku.

2. bod - Diskuze k tématům

V rámci tohoto bodu proběhla diskuze k následujícím tématům:

- opatrovnictví bez omezení svéprávnosti:

Pavel Kotrady: Prezentoval své zkušenosti týkající se institutu opatrovnictví bez omezení svéprávnosti. Ze statistiky Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že tento institut není hojně využíván. Až 98 % případů je ukončeno před soudem 1. stupně, a to především na základě výkladu rozhodnutí Ústavního a Nejvyššího soudu.

Lidem, kteří nebyli omezeni ve svéprávnosti, je ve většině případů ustanoven soukromý opatrovník (cca v 90 %), většinou blízcí rodinní příslušníci, zatímco podíl soukromých opatrovníků u omezení svéprávnosti činí pouze 30 %.

Opatrovníci předkládají každý rok zprávu opatrovníka, a podléhají tak pravidelnému dohledu. Z praxe nejsou známy žádné případy, ve kterých by docházelo k zásahům do majetku nebo jinému zneužívání tohoto institutu.

Lubomír Ptáček: Shrnul závěry rozhodnutí NS týkajícího se možnosti jmenování opatrovníka bez omezení svéprávnosti osobě, která není schopna žádného právního jednání. V tomto případě soud judikoval, že je vhodné přistoupit k omezení svéprávnosti. Rozhodnutí se zabývalo specifickou situací, u které NS zdůraznil nezbytnost vykládat rozhodnutí s ohledem na skutkovou situaci, jelikož je každý případ individuální. Pokud dojde k přijetí rozhodnutí, pak je praxe následována i nižšími soudy, a dochází tak ke sjednocování judikatury, což je hlavní úkol NS. Reálná praxe je ale mnohdy jiná. NS si je vědom toho, že oblast svéprávnosti je velice citlivá a silně stigmatizující.

- ustanovení opatrovníka dle § 469 OZ:

Renáta Šínová: Institut ustanovení opatrovníka dle § 469 OZ není příliš využíván, návrhy jsou soudy nižších stupňů většinou zamítány, a to s ohledem na rozhodovací praxi např. Městského soudu v Praze. Soud by mohl v opačném případě návrh odmítnout a zahájit další řízení bez návrhu. Především starší lidé v terminální fázi života se tak v současné době ocitají v tomto řízení bez právní ochrany či je následně vedeno dlouhé řízení o jejich svéprávnosti.

Lubomír Ptáček: Upřesnil, že krajské soudy mohou prostřednictvím gremiálních porad přijmout stanoviska k dílčím otázkám, oproti stanoviskům NS jsou pružným nástrojem schopným ovlivnit rozhodovací praxi nižších soudů. Bude rád za zaslání podnětů.

- opatrovnická rada a její fungování:

Renáta Šínová: Procesní úprava opatrovnické rady je flexibilní, reálně se však v praxi příliš nevyužívá. Do jisté míry může být tento institut vnímán jako omezující nástroj nebo nástroj kontroly.

Lubomír Ptáček: Jedná se o nový institut inspirovaný cambridgeským zákoníkem, v judikatuře NS není zatím tato oblast řešena, proto se na ni zaměří ve své další činnosti.

Zbyněk Vočka: V rámci veřejného opatrovnictví má pouze malé zkušenosti s opatrovnickou radou. Příbuzní lidí s omezenou svéprávností často nechtějí funkci opatrovníka vykonávat, je tedy jmenován veřejný opatrovník a následně dochází k ustavení opatrovnické rady, která však jeho činnost často podrobuje neadekvátní kontrole. Očekávání se tak v praxi nepotkávají s tím, co je obsaženo v právní úpravě. Není tak využívána ke zefektivnění ochrany opatrovance, ale je to spíše nástroj kontroly a dožadování se toho, aby opatrovník něco činil.

Camille Latimier: Prostřednictvím opatrovnické rady zpravidla nedochází k efektivnímu řešení problémů. Nezbytným prvkem jejího úspěšného fungování je pracovat ku prospěchu dané osoby.

Jan Strnad: Obecným problémem je nízké povědomí o možnostech a limitech jednotlivých podpůrných opatření, a to nejen u posuzovaných a jejich rodin, ale také u procesních opatrovníků. Také zde chybí analogie k podpůrným opatřením tam, kde člověk nemá sociální vazby. Často je tento nedostatek nahrazován např. sociálními službami.

Dále byly prezentovány dílčí zkušenosti s tímto institutem.

- zkušenosti s využitím postupu dle § 101 OZ u lidí s psychiatrickou diagnózou či mentálním postižením v judikatuře NS:

Zuzana Durajová: Popsala situaci, při které byl preventivně podán při výkonu ochranného léčení návrh na postup dle § 101 OZ, ačkoliv by mělo být toto ustanovení aplikováno vždy pouze ve vztahu ke konkrétnímu zákroku. Situace lidí v ochranném léčení tak není v tomto ohledu dostatečně legislativně řešena. Právní úprava stanoví pouze podmínky pro léčbu bez souhlasu, nikoli již jeho přezkum. Nevyjasněná je také pozice opatrovníka, pokud opatrovanec odmítá léčbu.

Lubomír Ptáček: Judikatura se tímto tématem zabývá pouze okrajově, a to především v souvislosti se zásahy do integrity osob domáhajících se euthanasie, ve vztahu k náležitostem podání. Otázkou je, jak v těchto popsanych případech ideálně postupovat.

- využívání alternativ k omezení svéprávnosti:

Camille Latimier: Ze statistik Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že jsou alternativy k omezení svéprávnosti využívány málo a spíše regionálně. Je proto potřebné hledat způsoby, jak nastavit příznivější trend a klást větší důraz na autonomii vůle jednotlivce.

Lubomír Ptáček: Soudy rozhodují o všech opatřeních v rámci jasně nastaveného legislativního prostředí. Zaměří se na tvorbu srozumitelnějších odůvodnění jednotlivých rozhodnutí tak, aby o jejich výkladu nevznikaly pochybnosti. Každé rozhodnutí je třeba vykládat v souvislosti s odůvodněním a skutkovým stavem, nedopadá tedy na každého stejně ani v obdobných situacích. Při existenci duševní nemoci tedy není ve všech případech potřebné omezovat svéprávnost.

Jana Zapletalová Koláčková: Klíčovým prvkem je zpracování metodiky pro soudní sociální šetření, tzv. clearing, která může soudcům napomoci získat lepší přehled o životě klienta, a mohla by tak přispět k častějšímu využívání alternativ.

Romana Švecová: V soudních rozhodnutích není věnován dostatečný prostor pro odůvodnění neuplatnění alternativních způsobů podpory.

Pavel Kotrady: Z pohledu třetích stran by muselo dojít k řadě legislativních úprav, většina právních předpisů explicitně upravuje pouze oprávnění opatrovníka, např. v zákoně o zdravotních službách.

Zuzana Durajová: Např. dle metodiky k zákonu o zdravotních službách je omezena nepřetržitá přítomnost opatrovníka při hospitalizaci, a to pouze na člověka omezeného ve svéprávnosti. Jedná se tedy o restriktivní výklad.

Jan Strnad: O omezení svéprávnosti může být rozhodováno i bez návrhu, zatímco o alternativních opatřeních je rozhodováno výlučně na návrh. Soud se při odůvodňování musí zabývat otázkami, proč v konkrétním případě nestačí schválit např. zastoupení. U opatrovníka není odlišováno, zda se jedná o opatrovnictví s nebo bez omezení svéprávnosti. Kontrola opatrovníka je v obou případech shodná a stejně intenzivní. Běžně se setkáváme s vnímáním toho, že se jedná o horší opatrovnictví, ale právní základ je stejný.

Kateřina Smolíková: Právní úprava není často dostatečně známa těm, kteří ji aplikují, např. v případě dříve vysloveného přání. Je proto nutné zabývat se širší osvětou.

Camille Latimier: V rámci sociálního šetření by měly být hodnoceny dovednosti a potřeba podpory. Zejména lidé s těžkým postižením, bez verbálních schopností a s velmi omezenými komunikačními schopnostmi nemohou soudu dostatečným způsobem prokázat, že jsou schopni se ve svém životě rozhodovat samostatně. Je to jedna z věcí, na kterou by měla být více zaměřena pozornost.

Pavel Kotrady: Pokud není daná osoba schopna objektivně projevit svoji vůli, pak probíhá znalecké posuzování. Pomoci clearingů by bylo možné zjistit, jak se posuzovaná osoba v některých situacích chová nebo v jakých případech je schopna projevit svoji vůli.

Lubomír Ptáček: Znalecký posudek je jedním z důkazů, k rozhodnutí soudu tedy nestačí pouhá medicínská diagnóza, posuzuje se také např. sociální interakce.

Jana Zapletalová Koláčková: V letošním roce končí pilotní projekt soudních sociálních pracovníků na soudech, jelikož Ministerstvo spravedlnosti nevyčlenilo na jeho pokračování finanční prostředky. Projekt by mohl být financovaný z Norských fondů, problémem je zde však překlenovací období. Chtěla by proto požádat odbornou skupinu o podporu.

Pavel Ptáčník: Toto téma je možné zařadit na jednání VVOZP.

Camille Latimier: Jedním z návrhů odborné skupiny je zapojit do celého procesu tzv. doprovázející organizace, které by mohly zajišťovat vzdělávání a poskytovat podporu při řešení konfliktů.

Zuzana Durajová: KVOP spolu s ČAK plánuje vydat doporučení pro advokáty týkající se efektivního zastupování lidí v detenčním řízení.

3. bod - Informace o změně právní úpravy v oblasti podpory v rozhodování ve Španělsku.

Petr Polák: Poskytl informace o návštěvě ve Španělsku, kde došlo v roce 2021 ke změně občanského zákoníku. Omezování svéprávnosti bylo plně nahrazeno podporovaným rozhodováním, např. nápomocí, asistencí či jmenováním opatrovníka bez omezení svéprávnosti. 250 000 rozhodnutí tak musí být na základě této změny revidováno do roku 2024. Další změnou je např. stanovení povinnosti nejvyššímu soudu vyhotovit rozhodnutí ve formátu easy to read.

V Rakousku pak byla velká část případů přenesena ze soudů na jinou instituci, např. na notáře a advokáty, je zde velice aktivní notářská komora.

Zuzana Durajová: Nejdůležitější je zde odbřemenění soudů. Řízení jsou tak rychlejší a ustanovení podpůrce je flexibilnější, jelikož byla tato činnost přenesena na notáře. Jde o kombinaci našeho předběžného prohlášení upravujícího jak současný stav, tak i stav pro futuro. Notáři mají pro tyto účely vlastní metodické materiály. Zároveň jsou upraveny také záruky, je jasně dané, co se stane, když nastane nějaká situace. U nás tyto záruky nyní nejsou. Zákon počítá i s neformální podporou, ne vše je tedy nezbytné řešit přímo s notářem.

Pavel Kotrady: Blíže popsal rakouskou právní úpravu, kde pro zajištění podpory osob fungují 4. pilíře, přičemž až v rámci 4. pilíře dochází k soudnímu jmenování zástupce pro jednorázové záležitosti. Existuje zde centrální registr a spolupracující notáři a advokáti se v případě potřeby obrací na soud.

4. bod - Aktuální témata v oblasti podpory osob s omezenou schopností právně jednat.

V rámci otázky gesce nad veřejným a soukromým opatrovnictvím a podpůrnými opatřeními probíhají jednání se zainteresovanými resorty.

Vít Alexander Schorm: V květnu se konalo jednání za účasti zástupců resortů MV a MPSV a Svazu měst a obcí týkající se novely obsahující také změnu kompetenčního zákona, na základě které by se gestorem nad veřejným opatrovnictvím mělo stát MPSV. Je však potřebné gesci rozšířit i na soukromé opatrovnictví a veškerá podpůrná opatření. V rámci novely má dojít také k úpravě veřejnoprávních smluv, na základě které by obce mohly přenést výkon veřejného opatrovnictví. Smlouvu by měl schvalovat krajský úřad. V září je s resorty plánována schůzka za účasti sebeobhájců.

Camille Latimier: 24. července se bude konat schůzka s MPSV, na které bude odprezentována potřeba gesce a nezbytnost navazujících kroků, bude předán návrh týkající se možností řešení poradenství, vzdělání a monitoringu.

Zuzana Durajová: Ohledně problematiky veřejnoprávních smluv by bylo vhodné mít ve skupině shodu. Obce budou moci dle novely přenést výkon opatrovnictví na jinou obec, problematiku by to bylo v případě stávajících opatrovanců, u kterých by automaticky opatrovnictví přešlo. Novým opatrovníkem by se tak mohl stát někdo vzdálený stovky kilometrů. Pro budoucí případy by s tím ale nebyl problém.

Camille Latimier: Chybí zde participace a dořešení dalších praktických záležitostí, v současném stavu je odborná skupina proti takovému návrhu.

Zbyněk Vočka: Řešení veřejnoprávních smluv je potřeba, ale je nezbytné, aby bylo systémové.

Zuzana Durajová: Na příští zasedání by bylo dobré přizvat metodika na veřejné opatrovnictví nebo opatrovníka, např. Zuzanu Machovou nebo Olgu Forejtovou.

5. bod - Stanovení dalších kroků, úkolů a termínu dalšího zasedání

Pavel Ptáčník požádal o dodání podkladů k sociálním pracovníkům na soudech do začátku září.

Termín dalšího zasedání nebyl stanoven, jeho konání se předpokládá v říjnu či listopadu.

Camille Latimier na závěr poděkovala účastníkům jednání za účast a podnětnou diskuzi a zasedání ukončila.

V Praze dne 12.07.2023

Zapsala: Blanka Espinoza
sekretariát VVOZP

Schválila: Camille Latimier
předsedkyně Odborné skupiny